

12. Чучаев А. И. Лишение свободы и проблемы его реализации : учеб. пособие / А. И. Чучаев, Е. Р. Абдрахманова. – Ульяновск : УлГУ, 1996. – 124 с.

13. Энциклопедия уголовного права : многотомное издание / [Отв. ред. В. Б. Малинин]. – СПб. : Издание профессора Малинина, 2005 – 2008. Т. 8. Уголовная ответственность и наказание. – 2007. – 798 с.

14. Юридична енциклопедія : [в 6 т.]. Т. 4 : Н – П / [редкол. : Ю. С. Шемшученко та ін.]. – Київ : Укр. енцикл., 1998. – 720 с.

Гдакович М. С., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення Львівського державного університету внутрішніх справ

ТЕКСТИ ДОКУМЕНТІВ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОЇ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ

Вивчення особливостей формування офіційно-ділового стилю української мови залишається одним із актуальних завдань сучасного мовознавства та юридичної лінгвістики зокрема. Дедалі більше зацікавлення дослідники виявляють до історичних аспектів формування офіційно-ділового стилю української мови, в тому числі західноукраїнського варіанта, про що свідчать дослідження О. Сушко, Л. Тименко. Однак досі поза увагою дослідників залишається цілий пласт – тексти офіційного характеру, ділова документація Січового Стрілецтва та Галицької армії, які ще не стали предметом аналізу. Дослідження ділових паперів Українських Січових Стрільців (УСС) – це необхідна ланка, що дозволяє висвітлити чимало аспектів формування офіційно-ділового стилю сучасної літературної мови, тому вважаємо за необхідне привернути увагу дослідників до цієї проблематики.

Мова повноцінно розвивається тільки тоді, коли вона твориться як цілісна система на всіх рівнях, забезпечує виконання всіх соціальних функцій. Значення і місце офіційно-

ділового стилю особливо важливе у період державотворення і визвольних змагань за власну державу. Суспільно-політичні обставини сьогодення розгортаються так, що історики не випадково проводять паралелі з подіями столітньої давності – українці знову змушені боронити власну землю від російських окупантів, виборювати незалежність зі зброєю в руках. Тому важливим є вивчення історії українських військових формувань, зокрема їх мовного досвіду – документації УСС, яка є фактичним свідченням розвитку мови у воєнний час.

На початку 1917 р. в основному завершилося становлення легіону УСС, який увібрав у себе найкращі сили галицької молоді, захопленої ідеєю відбудови української державності й об'єднання всього українського народу в єдине ціле, як національної військово-політичної формації. Поставивши основною метою виборення української держави, стрілецтво, окрім участі у бойових діях, старалося організувати своє внутрішнє життя таким чином, щоб виконувати завдання національного характеру. Головними з них були: формування національно-визвольної ідеології та підготовка до вирішальних подій, праця над поглибленням національної свідомості українського народу та залишення матеріальних і духовних пам'яток і традицій про свою боротьбу, які б, у випадку невдачі тодішніх змагань, стали орієнтирами в побудові Української держави для майбутніх поколінь [1]. Основною передумовою вирішення цих завдань було виховання освіченого, національно свідомого січового стрільця (уєсуса), який зумів би їх досягнути. Тому в легіоні практично протягом усього часу його існування діяв ряд інституцій, створених для ознайомлення стрільців, головним чином стрілецьких новобранців, із їх завданнями у війні, з основами стрілецької ідеології, а також для підвищення освітнього рівня стрілецтва та підготовки його до післявоєнної громадської діяльності.

Свої внутрішні переконання, що вони є національною військовою формацією українського народу, стрілецтво хотіло закріпити відповідним зовнішнім оформленням. Найперше це виявилось у тому, що впродовж усього існування легіону українську мову та національну символіку використовували в ньому як офіційні. Вирішальною ознакою національного характеру легіону Українських Січових Стрільців (УСС) було

вживання тільки української мови – як мови урядової, так і службової. Січове стрілецтво щиро і з гідністю обстоювало права української мови. Одним із доказів національної свідомості й моральної сили січовиків була відмова виконувати накази, які давалися німецькою мовою. Навіть підстаршини німецької армії, що були інструкторами у Вишколі УСС, мусли навчитися наказів по-українськи, бо стрільці ігнорували чужу мову, хоч і розуміли її [2].

Усе справочинство, наказництво велося тільки українською мовою. Це спричинило значний розвиток української військової, ділової та суспільно-політичної термінології, фразеології; вироблення типології і структури документів. Творити ділову мову й військову фразеологію доводилось часто на «порожньому» мовному підоймі, бо не існувало понять після багатьох років бездержавного життя українців. Відомий мовознавець Ю. Шевельов зазначає, що в такій суспільно-історичній ситуації в процесі розвитку термінології переважає «романтичний напрям у двох відмінах: романтизм історичний і романтизм етнографічний» [3].

Тенденція історичного романтизму найвиразніше виявлялася у військовій, урядовій, дипломатичній ділянках життя, оскільки мовці-січовики схилилися до відновлення лексики доби козацької держави, тобто шукали джерела творення мови в історичних традиціях самої мови. Однак, засади мовного історичного романтизму зовсім не використовувалися до інших сфер життя (господарської, наукової тощо). Під час вироблення таких терміносистем виступає тенденція романтизму етнографічного, згідно з яким основний масив термінології має бути вироблений на основі діалектних лексем. Можемо стверджувати, що застосування принципів історичного та етнографічного романтизму в мові властиве не лише українцям – кожна національна мова в період свого становлення, розвитку й вироблення терміносистеми, в час, коли швидко розширюються сфери й обсяг її вжитку, вдається до таких способів.

Проблема розвитку, вироблення і впорядкування термінології в ділових паперах УСС ще ніколи не було об'єктом ґрунтовного вивчення. Тут можемо зробити лише кілька попередніх спостережень і попередніх висновків, зроблених на

основі короткого аналізу. Формування термінології ділових паперів УСС відбувалося на засадах мовного історичного романтизму: у документах активно використовувалася державна, правнича, військова лексика козацької держави. Визначний вплив на ідейне становлення Українських Січових Стрільців мали героїчні традиції козацько-гетьманської доби та творчість Т. Шевченка. Стрілецьтво завжди підкреслювало, що є наступником слави українського козацтва, а тому намагалося й діяти відповідно і навіть творити внутрішню структуру своєї формации на взірць сичової. Вже самі назви – «січ», «січовик», «стрілець», «курінь» пов'язано з традиціями 16–17 ст., а не з галицькою дійсністю початку 20 ст. Головним чинником цього було намагання створити національну термінологічну систему на питоми українській основі, і можна сміливо сказати, що січовикам це вдалося; сформовано термінолексику на позначення:

– назв документів (*статут, комунікат, звіт (справоздання), відозва, декларація, приказ, наказ, поклик, резолюція, протокол, заява, покликующий лист, позивний лист, інструкція, умова*);

– військових підрозділів (*чота, сотня, курінь, легіон*);

– номенклатура військових звань (*рядовик, вістун, підстаршина, старшина, підхорунжий, хорунжий, чотар, десятник, старший десятник, сотник, поручик, полковник, отаман, комендант*);

– місць дислокації військовиків (*кадра, станиця, Збірна станиця, Кіш, Вишкіл*);

– урядових закладів (*Загальна Українська Рада, Українська Бойова Управа, Центральний курінь, команда (курень), канцелярія*).

Згаданий уже Ю. Шевельов, аналізуючи розвиток української мови в першому двадцятилітті ХХ ст., не випадково з усіх процесів виокремив створення в серпні 1914 р. в Австрії військової частини Українських Січових Стрільців, як подію воєнного часу, що мала «деякий вплив на українську мову» (обережність в оцінці ученого пояснюється короткотривалістю існування легіону, а також подальшим розвитком мови: після поразки визвольних змагань українців в умовах різних окупаційних режимів більшість мовних досягнень доби були знехтувані і відкинуті).